



*Бондаренко Л. Ф., Хиль Л. П.
Кременчуцький льотний коледж
Національного авіаційного університету*

СУЧАСНІ ПРОБЛЕМИ РОЗВИТКУ ТА НАПРЯМИ ПІДТРИМКИ МАЛОГО ТА СЕРЕДНЬОГО БІЗНЕСУ В УКРАЇНІ

На основі даних аналітичного звіту «Щорічна оцінка ділового клімату в Україні» проаналізовано основні перешкоди розвитку малого та середнього бізнесу в Україні. Досліджено тенденції розвитку даного сектору за 2014–2016 роки. Виділено основні чинники, які негативно впливають на діяльність суб'єктів господарювання. На основі ідентифікованих проблем малого підприємництва надано пропозиції щодо підвищення ефективності реформ у сприянні розвитку малого бізнесу.

Ключові слова: малий бізнес, малі та середні підприємства, суб'єкти малого підприємництва, державна політика.

*Bondarenko L, Khil L.
Kremenchug Flight College of the National Aviation University*

CURRENT PROBLEMS OF DEVELOPMENT AND DIRECTIONS FOR SUPPORT OF SMALL AND MEDIUM BUSINESS IN UKRAINE

The main obstacles based on the data of the analytical report «Annual assessment of the business climate in Ukraine», to the development of small and medium business in Ukraine are analyzed. The tendencies of development of this sector for 2014–2016 years are explored. The main factors that negatively influence the activity of business entities are highlighted. On the basis of identified problems of small business, proposals were made for improving the efficiency of reforms in promoting small business development.

Keywords: small business, small and medium enterprises, small business entities, state policy.

ВСТУП

У сучасних реаліях, коли спостерігається нестабільність соціально-економічної та політичної ситуації в Україні, одним із актуальних напрямів стабілізації національної економіки є розвиток та підтримка малих і середніх підприємств. Цей сектор бізнесу є



фундаментом для сучасної держави. Він підвищує ефективність економіки, забезпечує зайнятість населення і соціальну стабільність. Тому рівень розвитку малих і середніх підприємств використовується як показник економічного розвитку держави. Впродовж останніх років державою були зроблені певні кроки на шляху розвитку малого бізнесу, але існують об'єктивні фактори, що перешкоджають цьому процесу.

Проблема розвитку підприємств малого і середнього бізнесу постійно досліджується як вітчизняними, так і західними економістами. Стан і тенденції функціонування малого та середнього підприємництва в Україні досліджувались такими авторами, як Колісніченко П. Т., Табінський В. А., Толстова А. В., Черняєва О. В. Аналіз проблем розвитку підприємництва в реаліях української економіки із застосуванням кореляційного аналізу здійснила Скоробогатова Н. Є. Однак постійні зміни, які відбуваються в нашій країні, породжують коло проблем, що стримують розвиток малого бізнесу. Саме вони підлягають подальшому дослідженню та вирішенню.

ПОСТАНОВКА ЗАВДАННЯ

Метою статті є визначення сучасних проблем розвитку малого та середнього бізнесу в Україні, їхнє ранжування й окреслення напрямів їхнього подолання.

РЕЗУЛЬТАТИ ДОСЛІДЖЕННЯ

В економіці більшості сучасних країн найвагоміше місце посідають малі та середні підприємства. Саме вони створюють противагу монополістичним компаніям, здійснюють певне збалансування інтересів учасників ринку, сприяють створенню й насиченню усіх сегментів ринку продукцією, товарами, послугами. Позитивний вплив від функціонування і стійкого розвитку малого бізнесу виражений такими економічними та соціальними функціями:

- насичення національного ринку тими товарами та послугами, яких потребують споживачі, оперативне реагування на їхні потреби;
- стимулювання споживання й зростання обсягів виробництва;
- сприяння стабільності зростання економіки, усіх сфер і видів діяльності;
- просування інновацій, новітніх технологій;
- створення досить великої кількості нових робочих місць, зменшення обсягу реального безробіття;
- оперативне задоволення потреб і вирішення проблем саме великих компаній, адже все частіше вони залучають малі та середні підприємства для обслуговування власного виробництва і управління;



- надання можливості розкриття креативного потенціалу працівників, що сприяє інноваційному підходу в удосконаленні та розробці нових видів товарів і послуг;
- формування простору для працевлаштування, навчання, розвитку молодих спеціалістів, адже саме малі та середні підприємства в більшості випадків є стартовим майданчиком для таких працівників;
- оптимізація організаційної структури економіки регіонів і держави в цілому;
- зростання обсягів грошових надходжень до бюджету.

В Україні, за даними Держкомстату, кількість підприємств малого і середнього бізнесу за станом на 01.01.2017 складала 305 986 одиниць – 99,9 % від загальної кількості підприємств (табл. 1).

Таблиця 1 – Кількість підприємств України за їхніми розмірами у 2014–2016 рр.

Категорія підприємств	2014		2015		2016	
	одиниць	%	одиниць	%	одиниць	%
Великі	497	0,1	423	0,1	383	0,1
Середні	15 906	4,7	15 203	4,4	14 832	4,9
Малі	324 598	95,2	327 814	95,5	291 154	95
Усього	341 001	100	343 440	100	306 369	100

Джерело: опрацьовано на основі даних [3]

Наведені дані свідчать про те, що кількість приватних підприємств і невеликих компаній в Україні досить значуща. Для порівняння, в Ізраїлі 99 % бізнесу – це підприємці та малі підприємства, у Польщі 54 % ВВП створюється малим бізнесом і їхня цільова модель – 80 %, як в Данії, тобто передові економіки все більше розвиваються на основі малого та середнього бізнесу.

Питома вага обсягів реалізації продукції та доданої вартості від діяльності українських суб'єктів малого бізнесу також порівнянна з європейськими країнами. За результатами 2016 року, обсяги реалізації продукції малими та середніми підприємствами сформували 61,7 % від загального обсягу (табл. 2).

Таблиця 2 – Обсяг реалізованої продукції (товарів, послуг) підприємств України у 2014–2016 рр.

Категорія підприємств	2014		2015		2016	
	млн грн	%	млн грн	%	млн грн	%
Великі	1 742 507,9	41,8	2 053 189,5	39,8	2 391 454,3	38,3
Середні	1 723 151,5	41,3	2 168 764,8	42,0	2 668 695,7	42,8
Малі	705 000,5	16,9	937 112,8	18,2	1 177 385,2	18,9
Усього	4 170 659,9	100	5 159 067,1	100	6 237 535,2	100

Джерело: опрацьовано на основі даних [3]

Впродовж останніх років державою були зроблені спроби покращення ділового клімату в Україні. Однак, як свідчать



дослідження Скоробогатової Н. Є., спрощення умов ведення бізнесу в Україні неоднозначно позначається на результативності діяльності суб'єктів господарювання: збільшення кількості зареєстрованих суб'єктів не супроводжується зростанням обсягів реалізації продукції (товарів, послуг), що свідчить про наявність проблем системного характеру [4, с. 123].

Політично-військовий конфлікт, фінансова криза, некоректне втілення податкової реформи, нестабільність національної валюти, імміграція працездатного населення мали вкрай негативний вплив на темпи розвитку малого та середнього підприємництва [2, с. 80].

Сьогодні в Україні практично відсутня цілісна державна політика щодо підтримки і розвитку малих підприємств як система послідовних та взаємопов'язаних кроків з чітко визначеними завданнями, напрямками й очікуваними результатами. Дії органів публічної влади демонструють недостатнє усвідомлення значення малих підприємств для національної економіки, а проявами цього є непослідовність і несистемність рішень, які ними приймаються [5, с. 128].

У межах цього дослідження доцільно проаналізувати результати опитування представників малого і середнього бізнесу, яке щорічно проводиться у рамках програми USAID «Лідерство в економічному врядуванні» (ЛЕВ) з метою оцінки ділового клімату України (рис. 1).

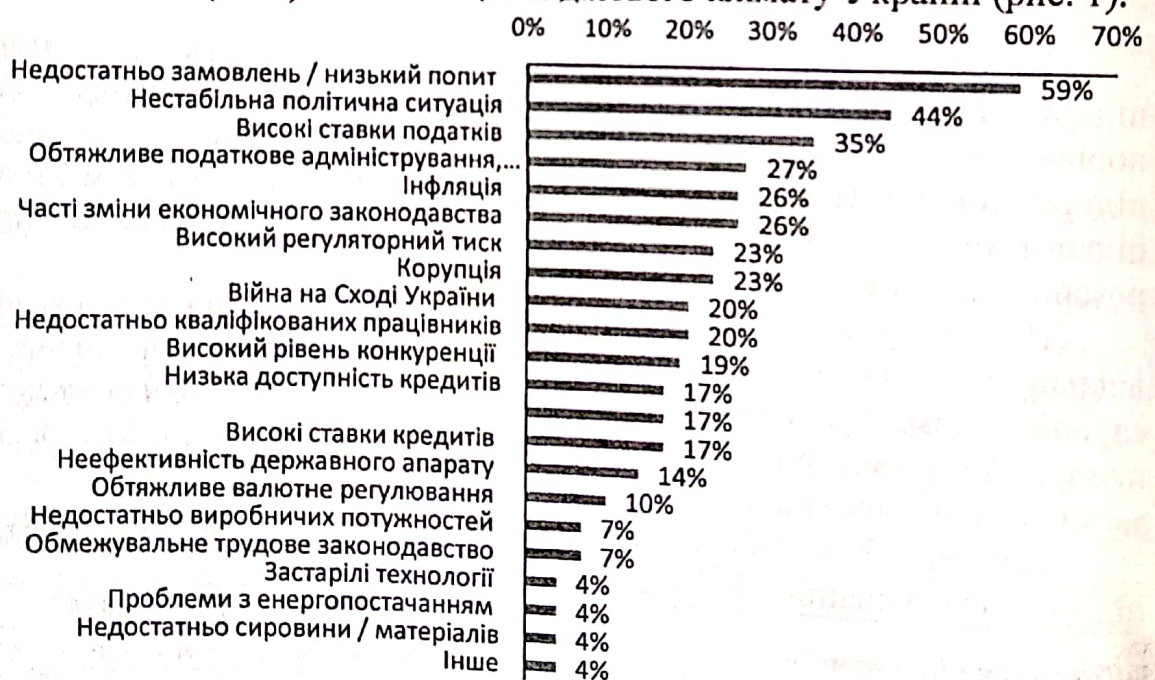


Рисунок 1 – Чинники, які негативно впливали на розвиток бізнесу в Україні впродовж 2016 року
Джерело: опрацьовано на основі даних [1]

За результатами останнього звіту [1], що охоплює думки більш ніж 1800 представників, серед чинників, які негативно впливали на розвиток бізнесу впродовж 2016 року, найчастіше згадувалася відсутність попиту на продукцію (59 % опитаних). На другому місці –



нестабільна політична ситуація (на неї вказали 44 % респондентів). На високі податки скаржилися 35 % представників бізнесу, на складне податкове адміністрування – 27 %, на інфляцію і часті зміни економічного законодавства – 26 %. Високий регуляторний тиск і корупцію як перешкоди згадали 23 % опитаних, війну на Сході – 20 %. Низька доступність кредитів і високі ставки хвилювали, відповідно, 19 % і 17 % представників малого бізнесу.

Аналізуючи відповіді респондентів відносно необхідних змін, можна зробити висновок, що представники малого і середнього бізнесу переважно чекають від держави не стільки прямої фінансової підтримки, скільки створення сприятливих умов для розвитку бізнесу. Саме таку відповідь дали 77 % опитаних. Серед необхідних заходів представники бізнесу часто називають дерегуляцію і спрощення податкового адміністрування (більш ніж 80 % респондентів).

Крім того, для 78 % респондентів актуальним є створення єдиного інформаційного ресурсу, на якому можна дізнатися про умови ведення бізнесу і зміни законодавства. Важлива також підтримка рівних умов ведення бізнесу для усіх суб'єктів бізнесу незалежно від виду діяльності (на цьому акцентують увагу 74 % опитаних). Більшість респондентів (67 %) вважають необхідним реформування податкової служби та перетворення її в сервісну службу для платників податків, а 65 % чекають перекладу адміністративних послуг у електронний формат.

Підсумовуючи результати опитувань, приходимо до висновку, що державі потрібно стати не наглядцем над малим бізнесом, а партнером. Прикладом позитивних реформ державного регулювання діяльності малого та середнього бізнесу може служити досвід інших країн. У США потужною організаційною структурою державного регулювання у формі підтримки й розвитку малого бізнесу стала Адміністрація малого бізнесу (SBA – Small Business Administration). SBA вирішує три найважливіші завдання:

- забезпечення фінансової підтримки малих і середніх підприємств;
- сприяння в отриманні державних замовлень;
- надання технічних і консультаційних послуг з питань управління.

SBA є незалежним органом, представляючи Білому дому, Конгресу, федеральним агентствам звіти про стан, потреби та інтереси малого бізнесу й акцентуючи увагу на таких найважливіших питаннях, як:

- аналіз регулятивного та адміністративного впливу на діяльність малого бізнесу, спрощення адміністративних процедур і дерегулювання підприємницької діяльності;
- розробка пропозицій по стратегічних напрямках державної політики щодо малих підприємств;



- поліпшення підприємницького середовища і створення умов для розвитку конкуренції;
- розвиток пріоритетних видів діяльності;
- розширення доступу до фінансових ресурсів.

Досвід США показує, що в умовах ресурсної незабезпеченості малого бізнесу найважливішим фактором його існування стає організація спеціальної мережі підтримки (рис. 2).

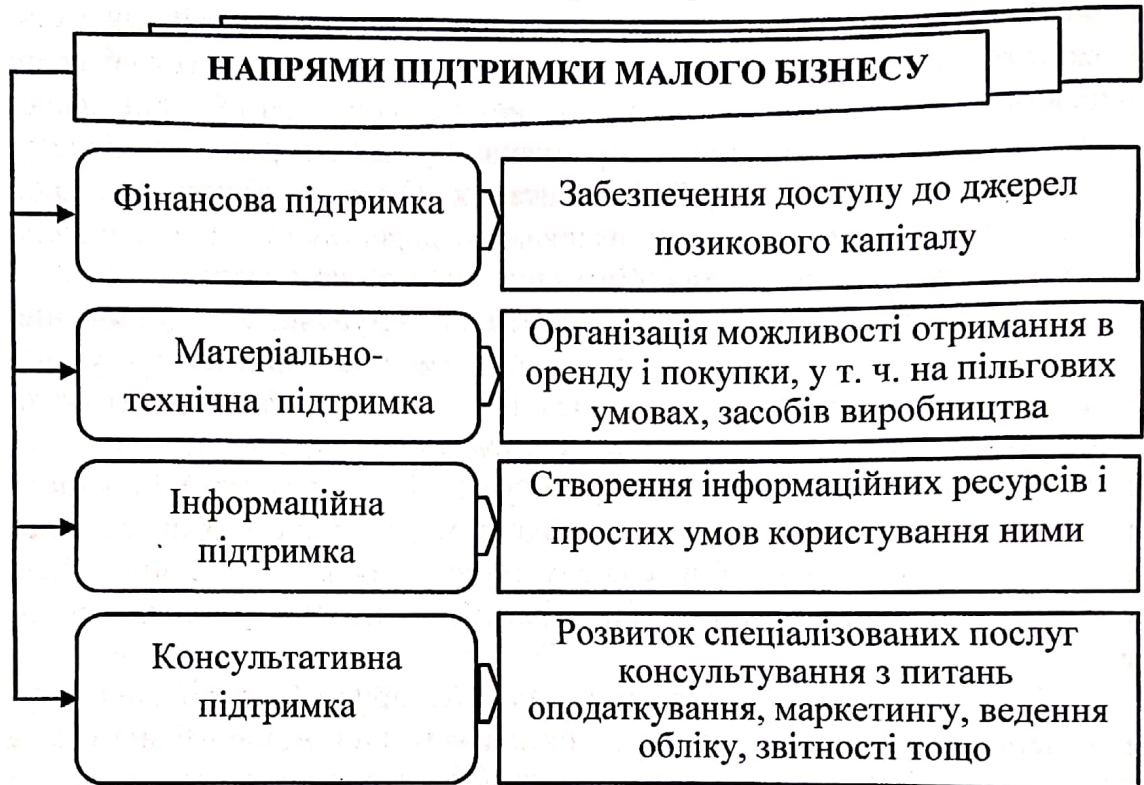


Рисунок 2 – Напрями підтримки малого бізнесу

Джерело: власна розробка

На створення такої мережі повинні бути спрямовані зусилля державних інститутів, місцевих органів влади, громадськості, приватного бізнесу.

Отже, створення державних, незалежних від уряду і бізнесу підприємницьких структур підтримки, дозволяє здійснювати більш об'єктивніше регулювання діяльності малих підприємств у пріоритетних сферах діяльності, знижувати адміністративні бар'єри, забезпечувати прозорість у роботі усіх структур державної підтримки малого бізнесу. Боротьба за усунення адміністративних бар'єрів є, по суті справи, боротьбою за відмову держави від надмірних управлінських функцій.

Зараз в Україні єдина структура, де підприємець може знайти захист, – суд. Але для переважної більшості представників малого бізнесу допомога професійних адвокатів недоступна через дорожнечу їхніх послуг. А без допомоги кваліфікованого юриста виграти тяжбу,



особливо проти державного органу, вкрай важко. Тому підприємці не звертаються до суду навіть тоді, коли неправомірність дій, що завдають збитку їхньому бізнесу, очевидна. Необхідно зробити доступною для підприємців юридичну підтримку і створити механізми захисту їхніх законних інтересів.

ВИСНОВКИ

Таким чином, недосконалість сучасної інфраструктури підтримки малого бізнесу в країні вимагає розробки концепції у сприянні розвитку малого бізнесу, яка узагальнює, принаймні, дві складові:

1) законотворча діяльність у сфері малого підприємництва, спрямована на дотримання паритету держави та таких суб'єктів як стратегічних партнерів з гарантуванням справедливих і економічно привабливих умов господарювання;

2) активізація роботи в регіонах щодо розвитку малого бізнесу, яка пропонує спеціальні заходи державної підтримки.

Ці концептуальні засади повинні забезпечити реалізацію основних вимог малого та середнього бізнесу до держави:

1) збереження спрощеної системи оподаткування;

2) тотальне спрощення усіх адміністративних процедур, у тому числі спрощення адміністрування податків, митних зборів, процедур припинення діяльності юридичних осіб і фізичних осіб-підприємців та ін.;

3) посилення відповідальності чиновників, а саме введення реальних механізмів відповідальності за нанесення збитків суб'єктам господарювання;

4) реформа органів влади, що здійснюють нагляд за підприємцями, зокрема перетворення Державної фіскальної служби в сервісну службу;

5) реальне впровадження Акту з питань малого бізнесу (Small Business Act), що діє в Європі, в економічне середовище України.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Аналітичний звіт «Щорічна оцінка ділового клімату в Україні: 2016 рік. За результатами опитування малого та середнього бізнесу» [Електронний ресурс]. Режим доступу : <http://www.lev.org.ua/abca.html>.
2. Колісніченко П. Т. Стан і тенденції розвитку малого та середнього підприємництва в Україні // Економіка і суспільство : електронне наукове фахове видання Мукачівського державного університету. 2017. № 11. С. 77–85.
3. Офіційний сайт Державної служби статистики України [Електронний ресурс]. Режим доступу : <http://www.ukrstat.gov.ua/>
4. Скоробогатова Н. Є. Проблеми розвитку підприємництва в реаліях української економіки // Проблеми системного підходу в економіці : фаховий збірник наукових праць Національного авіаційного університету. 2017. № 4 (60). С. 119–124.
5. Табінський В. А., Калашник М. В., Калмиков Д. В. Державна підтримка малого бізнесу як чинник соціальної політики держави // Економіка і суспільство : електронне наукове фахове видання Мукачівського державного університету. 2017. № 10. С. 126–130.

Дата надходження до редакції – 08.06.2018 р.